

Павле ЗОРИЋ

МИОДРАГ ПАВЛОВИЋ, ВЕЛИКИ ПЕСНИК МОДЕРНИТЕТА

Бодлер је најзаслужнији за популарност појма »модернитет«. »Модернитет« то је оно пролазно, тренутно, случајно, половина уметности, чија је друга половина оно што је у њој вечно и непроменљиво«, писао је Бодлер у »Les Curiosités esthétiques«. »Реч је о томе да се из моде ослободи оно што може да садржи поетско у историјском, да се извуче вечно из пролазног«, објашњавао је песник. Треба живети са својим временом, али не треба подлећи моди. Категорија модернитета је, дакле, сложена, противречна, двосмислена; рекао бих, чак антиномична, јер треба да помири идеје које се међусобно искључују. Има књижевних историчара који сматрају да је Бодлер оригиналан по томе што се определио за сферу модерног, под којом је подразумевао специфичну атмосферу великог града. Новија тумачења Бодлерове поезије и естетике показују да је он много више ценио вечне вредности од свега оног што припада животној и уметничкој новини. Уопштавајући и актуелизујући Бодлерова схватања, Валтер Бењамин је критиковао модернитет као стално трагање за новим које убрзо постаје превазиђено. У моди, тврди Бењамин, модернитет проналази свој најтипичнији израз. Он открива у »Цвећу зла« супротност између празног и прождирућег времена модернитета и времена препуног бесмртног сећања, хармоније, унутрашњег живота. Бодлеров модернитет је, у тумачењу Валтера Бењамина, синоним за непрекидне, празне промене, за владавину вулгарности, за губитак сваког идеала и вишег смисла. »Време модернитета, то непријатељско време које прождире живот, које квари сваки тренутак среће, сваку визију лепоте«, изазива код Бодлера отпор и језу, сматра писац једне скорашње књиге о Бењамину, Jeanne-Marie Gagnebin (»Histoire et narration chez Walter Benjamin«). Иста ауторка, с тим у вези, анализира размишљања Хајнриха Хајнеа, његову критику идеје прогреса и деструктивног карактера индустријског друштва, његову nelaгодност изазвану победом историјског модернитета, у коме све партикуларности старог света ишчезавају у униформности нове цивилизације у духовном сиромаштву и ружноћи механизованог живота. Из угла највећих песника и мислилаца (Макса Вебера, на пример), историја Запада се указује као процес разочаравања, проузрокован наплетком рационализације живота, све јачим испољавањем антихуманистичке природе модернитета.

Модернитет, и као друштвено-историјска, и као психолошка, и као естетска категорија, значи, у суштини, тријумф идеје бесциљне промене, губитак спиритуалности, нестајање врховног смисла и предавање тренутној радости, после које неизбежно наступају туга и незадовољство. Распада се целовита слика света, нестаје могућност изграђивања сваке глобалне визије светског процеса. Уметник, после Бодлера, доживљава свет као метеж, чији главни узрок лежи у нестанку вере. Миодраг Павловић је велики песник бодлеровске инспирације. Нагомилано искуство песника XIX века (њихова побуна против вулгарности индустријске епохе) увећано је новијим сазнањима (технички прогрес довео је до владавине објеката над човеком, а модерни тоталитаризми су се показали, бар привремено, јачим од хуманизма и демократије. У контексту европске културне традиције, Павловић гради своју критику модернитета, на начин и дубок, и ефикасан. Ироничан став проистиче из губљења свих илузија, али он је и једино могуће средство одбране од заразног дејства савремених теорија о друштвеном и људском спасу. Приказујући са горчином и подсмехом друштвену сцену као приказ једног општерг раздора, Павловић ће рећи у песми »Општи живот«.

Свака је трајност безбожна
врховној вољи служи
само промена.

Ишчезавање сваке трајније основе и чвршћих оквира људског постојања, ураћање у тривијалност и занемаривање религиозне духовности као јединог извора наде и спаса: до чега све то може довести осим до слома, до извртања свих вредности, до једне наопаке слике нашег егзистенцијалног положаја. У песми »Последњи обед« Павловић овако изражава то суморно стање изокренутих перспектива:

Под нашим ногама је небо,
горе: ниска таваница гроба

Господар хаоса и изазивач метежа може бити само зли демијург из манихејских учења. Не ретко, песник верује да је оволика количина зла у модерној епохи објашњива само сатанским принципом као владајућим. Његош је певао о »умној сили« која »торжествује«. И Миодраг Павловић верује у постојање апсолута, али тај апсолут је обавијен најгушћом тамом. У тренуцима разочарања, видљиво је деловање принца овога света. Божанство је неприступачно, непрозирно, сувише удаљено да би могло пружити утеху. Ипак, религиозни човек га осећа, примећује одсјаје његовог постојања на стварима и бићима из своје околине. Павловић се инспирише учењем исихаста о божјој суштини и енергији. У песми »Он« развиће до савршенства мисао о мистичној божанској сили која човека никад не напушта, мада остаје изван сваког рационалног поимања. Бодлеровски модернитет, то је град представљен кроз мноштво појединачних доживљаја и изолованих запажања предмета који окружу-

ју усамљеног човека, кроз низање тренутних утисака које је немогуће објединити заједничким смислом.

Једној својој поеми Павловић је дао карактеристичан наслов: »Апокалипса«. То је слика нашега времена, то је тумачење порекла данашњег расула. »Под гуњем цветају полускривене елите«, градови су без храма, а и »предузете су мере против метафизичког смрада«. »Лекари лече од тровања теологијом«, гласи један стих ове дубоке и моћне поеме. Мисао која се провлачи, варирана у великом броју упечатљивих слика, пропраћених саркастичним коментарима, могла би се, уз сва подразумевајућа упрошћавања, овако дефинисати: нема више никаквог заједничког циља, нема општеважећих моралних принципа, постоји само неред. У низу песама Павловић је певао о некадашњем свету који се држао снагом заједничких веровања, изражених у митовима, религији, уметности. Једна од тих стваралачких епоха била је и она у којој се афирмисало хришћанство. Данашња епоха је сва у знаку »привремених влади-ка« који прете са свих страна. »Свуда су се дигли борци против откровења«, каже песник у песми »Научите пјесан«. Усред расапа, изазваног поразом метафизике и теологије, модерни човек охоло вели: »Ја сам за неку причест без вина« (»Књига о сакраменту«). За »бесловесног створа« није више ни важно да ли је уопште и крштен. Евхаристују замењује млаз воде у купатилу.

Пародични тон у поезији Миодрага Павловића је заиста жесток. Епоха деградиране духовности жели да прикрије унутрашњу празнину, све своје свирепости. Она се кити фразама о прогресу и хуманизму. Песник ни једног тренутка не подлеже њеним дречећим чарима. Он воли карикатуралност и фантастику гротескног стила који оставља утисак свесно тражене хладноће. Али, у својим дубинама, та поезија је прожета патосом супротстављања рушилачким силама које уништавају човека. Могли бисмо, упрошћеним језиком, да утврдимо како је овде реч о хуманистичком патосу. У питању је ипак, један поглед на људску судбину, који се не може изразити публицистичким формулама. Наше време – и оно јучерашње – време је изгубљене трансценденције. Испавши из система трансцендентних веза и односа, модерни човек је поверовао да своју истину може наметнути сабрату, који је, опет, имао неку своју, различиту истину. Наступила је ера сукоба и незадрживог пропадања. Излаз из апокалипсе модернитета назире се само у стварању новог склада између иманентног и трансцендентног начела. Човеков живот неће бити пуст, само онда ако буде испуњен вером да је део једног духовног, трајног, општеприхваћеног поретка вредности и идеала.